

Анатолій КОЛОДНИЙ

Рідна мова в контексті складових Українського світу

Показано, що серед виокремлених виявників Українського світу: рідної землі, народної пісні, значимих історичних і культурних постатей, Східного обряду, народних традицій і звичаїв, мова займає домінуючі позиції. Акцентовано, що основою національної свідомості й самоповаги є знання свого минулого зокрема і мовної історії. Наголошено на важливості захисту української мови у тогочасній російсько-українській війні як важливому чиннику збереження національної самобутності.

Показано, що найпотаємніші переживання і бажання віруюча людина прагне виразити своєю рідною мовою.

Ключові слова: українська мова, Український світ, українське слово, рідний край, рідна земля

Anatolii Kolodnyi

Native language in the context of the components of the Ukrainian world

It is shown that among the identified indicators of the Ukrainian world: native land, folk song, significant historical and cultural figures, the Eastern rite, folk traditions and customs, language occupies a dominant position. It is noted that the basis of national consciousness and self-respect is knowledge of one's past, in particular, and language history. The importance of protecting the Ukrainian language in the Russian-Ukrainian war at the time is emphasized as an important factor in preserving national identity.

Keywords: Ukrainian language, Ukrainian world, Ukrainian word, native region, native land

Поняття СВІТ як калька-переклад московського МИР, а у його соціальному контексті як ЛЮДСТВО, не є часто вживаним в українському науковому обігу. Воно вживається частіше для позначення всього того, що оточує людину і знаходиться всередині неї, чи ж як універсальна предметність, в межах якої людина вирізняє себе з-поміж інших предметів, усвідомлює себе як суб'єкт, що створює свій власний світ (світ людини), який протистоїть зовнішньому світу, що оточує її. Водночас світ людини розпадається на світ інтерсуб'єктивного спілкування з іншими людьми та власний внутрішній світ (душа).

Слово СВІТ вживається ще в словосполученнях, в яких воно відіграє роль об'єкту зорієнтування дії (світогляд, світобачення, світопізнання тощо).

Частіше при протиставленні поняттю “русский мир” зустрічаємо поняття не “український світ”, а “українське буття”, “українська ідея”, “українська вдача”, “українська земля”, “рідна земля”, “рідний дім”, просто “українство”, а частіше – “Рідний край”, “Батьківщина” чи “Вітчизна”. Це обумовлено тим, що в своїй духовності під “світом” в українців постає не “всесвіт”, до загарбання якого прагнуть московити, керуючись принципом “всю то я Вселенную проехал”, а чи ж “все, что мною пройдено, все вокруг мое”. У співаній Дм. Гнатюком пісні звучить: “Чом, чом, чом, земле моя,/Так люба ти мені, так люба ти мені ?/Тим, тим, тим, дитино знай,/Що гори і ліси, поля і ріки/Твій рідний край”. Зранений в чужокраї лелека (за

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

пісню) просить інших птахів взяти його “на свої крилята” і “нести мертвого додому”. Тарас Шевченко у своєму “Заповіті” просить поховати його “на могилі серед степу широкого на Україні милій”. Їдучи в діаспору, українці брали (і беруть нині) мішочок української землі з тим, щоб при їх похоронах на чужині її було висипано в могильну яму і небіжчик в такий спосіб нібито був похований вдома – в українську землю. Пригадую, як відомий богослов Іван Музичка прагнув вмерти і бути похованим у своїм Пукові на Франківщині (навіть місце могили на сільському кладовищі визначив поруч з похованням його батьків). Мотивував о. Іван це бажанням, щоб його “тіло з’їли не італійські, а українські хробаки”. Дмитро Павличко заповів поховати його поруч з батьками у його Стопчатові. Висловив бажання бути похованим в Україні і митрополит Йосиф Сліпий. Закупив склеп на Личаківці у Львові для поховання свого тіла і отець греко-католик з Австралії Іван Шевців, – “Для урни з моїм прахом бажані води Дніпра біля Канева”. У нині співаній траурній пісні по полеглих на Майдані чи у війні з Московією “Пливе кача по Тисині” небіжчик просить матір не сварити його за поховання “в чужім краї”. І, як поетично це висловив Василь Симоненко, Батьківщина за цих умов не полишає увагою і любов’ю свого сина: “І якщо впадеш ти у чужому полі,/прийдуть з України верби і тополі,/Стануть над тобою, листям затріпочуть,/тугою прощання душу залоскочуть.../За тобою завше будуть мандрувати/очі материнська і білява хата”.

Світ-Всесвіт характеризується своєю нескінченністю і протяжністю, а тому українець (що судимо по нашій мові) виокремлює себе з нього, вживаючи поняття довкілля, аналог якого відсутній у тій же російській мові. Саме тому українець не ідентифікує себе, свою долю просто із оточуючим його світом: для нього цей світ – “рідна земля”, себто батьківська земля – Батьківщина. Вона – по батьківській лінії визначена сфера територіального буття особистості, яка відтак є й національно визначеним його тереном – українським буттям. Це походження робить її носієм певних культурних, духовно-моральних та етнічних потенцій. Це – просторово визначене положення людини в бутті, що є вихідним у її відношенні до довкілля.

Кожна людина має у своєму довкіллі величезну кількість того, що вона може вибирати. Проте, за словом того ж В. Симоненка, “можна вибрати друга і по духу брата,/Та не можна матір рідну вибирати./Можна все на світі вибирати, дитино,/Та не можна вибрати тільки Батьківщину”. То ж для українця СВІТ – Рідна, Батьківська Земля. Вона є Святиною, Богом визначеним домом.

Як зазначає відомий богослов Степан Ярмусь, межі Української Землі, територіальна, духовна і психологічна єдність українців детермінується низкою факторів. Серед них насамперед Чорне море і система рік, витоки яких з’являються на Півночі і закінчуються в цьому ж морі [14, с. 20]. Подібну думку ще раніше висловлював Микола Григор’їв. Земля у нього втаємничує в собі властивості не лише фізіологічного, а й етнологічного, психологічного, навіть духовного значення. Згідно з його судженнями, українець не задивляється у безмежні простори неба, а навчається жити в Українській Землі. Плоскість і родючість її впливали на вироблення в українця безжурного настрою, поетичного світогляду та почуття психологічної єдності народу. Це своєю чергою впливало на вироблення своєрідного розуміння ідеалу людини, її

любові до природи, мелодійності пісні, окраченості співу і винаходу танків. Зазначене географічне положення українців (а воно включало органічно ще й такі елементи, як польові простори, підсоння, клімат, ріки і рух їх вод, гори) впливало також на вироблення нахилу до чесного життя – жити з праці, до релігійної побожності, яка у своєму дохристиянському вияві навіть дорівнювала побожності біблійній. Земля формувала наш спосіб життя, наші звичаї і традиції. Василь Стефаник зазначав, що сильна прив'язаність українців до Землі зумовлена не лише тим, що вона годує їх як своїх дітей: вона окормлює їх ще світоглядно й морально, своїми утаємниченими силами впливає на всі вияви особистості людини.

Образно цю багату функціональність Землі висловив Іван Франко в глибокому за змістом вірші “Земле моя...”: “Земле моя, всеплодюча мати,/Сили, що живуть у твоїй глибині/Краплю, щоб в бою сильніше стояти,/Дай і мені!/Дай теплоти, що розширює груди,/Чистить чуття і поновлює кров,/Що до людей безграничну будить/Чисту любов!/Дай і вогню, щоб ним слово налити,/Душі стрясать громову дай власть,/Правді служити, неправду палити/Вічну дай страсть!/Силу рукам дай, щоб пута ламати,/Ясність думкам –/в серце кривди влучать!/Дай працювать, працювать, працювати/Й в праці сконать!”

Тема Землі, з нею пов'язаного родинного і національного кореня, окрім Франка і Стефаника, наявна ще й в багатьох фольклорних творах українців, зокрема обрядових піснях всього святкового календаря. “Руська Земля” (не “русская”=“московской”) звучить в давньокиївських творах. До неї зверталася Ольга Кобилянська у оповідях “Земля” та “Сини Землі”. Вона звучить в Дм. Павличка і В. Стуса, В. Симоненка і Л. Костенко. Українці є народ з глибоко вкоріненою в нашій природі любов'ю до всього свого рідного, що запало в нашій пам'яті і що живе й діє в сьогоденні.

Крім особливого сприйняття України загалом як рідної землі, сакралізується вся її карта, вся географія. В трьох томах нашої “Української Релігієзнавчої Енциклопедії” ми пишемо окремими гаслами про Київ і Київщину сакральні, Волинь, Галичину, Закарпаття, Буковину, Поділля, Слобожанщину, Степовий регіон, Південь, Подніпров'я, Донеччину і Крим як сакральні терени через описання їх локальної релігійної історії, священних місць, наявних культових споруд тощо.

Серед виокремлених нами вище виявників Українського світу – рідної землі, народної пісні (а їх нараховують більше двох тисяч), значимих історичних і культурних постатей, Східного обряду, народних традицій і звичаїв, домінуючою складовою цього Світу постає наша рідна мова. Вона – душа й інтелект нації. Без рідної мови немає українського народу. “Мово рідна! Слово рідне! Хто вас забуває,/Той у грудях не серденько,/Твердий камінь має”. Так про рідну мову свого часу писав буковинський поет-священник Сидір Воробкевич. Така оцінка рідної мови звучить і у вилученій московитами думці з творів Карла Маркса: “Якщо людина не знає мову народу, на землі якого проживає, то вона є або гостем, або найманцем, або ж окупантом”. Поки живе мова певного народу, живе й він як нація, зберігається його світ.

Тож захист української мови нині у нашому протистоянні з московським фашизмом, який оголосив наше прагнення до збереження її буття виявом нацизму, постає цивілізаційним виявом.

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Наша мова ніколи не виконувала притаманну московській функцію окупанта-колонізатора, не формувала під себе якийсь “мир” (подібно “русскому”). Доля української мови така ж тяжка, як і доля нашого народу. Вона несла лиш цивілізаційну, історичну, культурницьку функції і насамперед була в духовній обслузі своєї української нації, поставала основним стрижнем української ідеї.

Якщо вірити деяким історикам, то зародки української мови сягають глибин тисяч років, а якщо долучити до нашої історії ще й Трипільську культуру, то й п’яти тисяч років до н. е. Серед усіх доказових матеріалів про давність українства (археологічні знахідки тощо) мова є найгрунтовнішим елементом буття нашої нації. Відомий мовознавець М. Красуський (що вартувало йому, як і Т. Шевченку, заслання) наголосив: “Малоросійська мова не тільки старша від усіх слов’янських, не виключаючи так званої старослов’янської, але й санскритської, грецької, латинської та інших арійських” [3, с.13].

Ніхто із завойовників-колонізаторів (і в цьому насамперед заслуга української мови) не зміг перервати історичне буття нашої національної долі. Через неї формувалися найважливіші інституції і сфери буття українського етносу. Заберіть рідну мову з будь-якої із сфер національного світу українців і цим самим ви зруйнуєте живу душу українського люду. Не стає української мови – руйнується Українська держава. Святиня ніколи не зраджувала свій народ, хоч він в той чи інший спосіб (та й нині) приносить їй різні прикроші: надто багато ми маємо мовних колаборантів. Їх навіть виховували і формували в загальноосвітніх школах України. Так, десь лиш 30% міських шкіл в донезалежницькі роки були українськими. Уся вища освіта була російськомовна. Село залишалося українським, міста були зросійщеними.

Давність коріння української мови зумовлювала складність її відносин з християнством. Християнство – світова релігія. Як така, вона є наднаціональною, бо ж для неї немає ні елліна, ні іудея, ні варвара, ні скита (Колос. 3:11). Чи означає це, що воно негативне у своїх ставленнях щодо національних чинників? Був час, коли Ісус Христос чужинців порівнював навіть із псами (Мф 15:22–28; Мк 7:25–30) й обмежував свою місію лише єврейським народом. Як зазначає Д. Штраус, Ісус хотів “поширити свою місію тільки на той народ, серед якого Він виріс і з котрим Його в’язала віра в одного Бога” [13, с. 159]. Проте з часом, відчувши сприйнятливий ставлення до свого вчення з боку чужинців-поганців і негативне – з боку іудеїв, він наказує своїм учням проповідувати благу вість по всьому світу “на свідоцтво всім народам” (Мф 27:14), бо ж “всі народи покликані до Царства Божого” (Лк 10:1). Цим була підірвана пропонуванa іудаїзмом концепція “обраності євреїв”, їх винятковості. Всі вірні у Христі стали святими.

Отож вчення Ісуса переросло вузько-національні рамки і стало світовим. Цим самим було висловлене негативне ставлення до націоналізму, який возвеличує один народ над іншим, веде до винародовлення інших, й утверджено націоналізм, побудований на прагненнях кожного народу до самостійності. Сходження Духу Святого на Апостолів, від чого вони “говорять новими мовами”, призвело до того, що організація Христової громади набула національного характеру. Тому на Трійцю

в церквах співають: “Мовами різними народів оновив Ти, Христе, Своїх учнів, аби ними проповідувати Тебе, Безсмертне Слово Боже”. Як свідчить Одкровення Івана, Христос своїм благовістям нас “викупив Богові кров’ю Своєю з кожного племені і мови, і люду, і народності” (Одкр. 5:9). В цьому контексті нового звучання набули слова, що немає ні еліна, ні іудея, ні скита. Вони вже утверджували не наднаціональність вчення Христа, а рівність кожного народу на його досягнення і форму цього досягнення, право кожного народу залишатися самим собою. Апостол Павло писав, що “коли хто про своїх ... не дбає, той віри відцурався, він гірший, ніж невірний” (I Тим. 5:8).

Той факт, що Старий Завіт був свого часу перекладений грецькою мовою (Септуагінта), засвідчує неправомірність сакралізації якоїсь із мов. Це говорить лише про те, що в I–III ст. в літургійній практиці християн вже була двомовність. Поява перекладу Святого Письма латинською мовою (Вульгата) і перехід до вжитку її в літургійній практиці підтверджувало ще раз рівність мов. Коли Цельс звинуватив християн в тому, що вони використовують під час богослужінь “варварські слова”, то Оріген на це відповів: “Греки у молитві вживають слів грецьких, римляни – римських. Кожний народ молиться й по силі славить Бога рідною своєю говіркою; Господь вислуховує прохання на всіх мовах” [10, с. 302].

Християнсько-арабський історик Ель-Макин (1223–1302) відзначає, що роси прийняли християнство ще в IV ст. Блаженний Феодорит вважав, що Церква у скитів з’явилася завдяки Івану Золотоусту. В своєму зверненні до нього він пише: “Ти перший збудував олтарі серед кочових скитів, і той, хто не злавив з коня, навчився згинати коліна, кого не зворушили сльози полонених, той навчився оплакувати свої гріхи” [12, с. 2].

В IX ст. з’являються започатковані Костянтином і Методієм слов’янські переклади “священних книг”. Проте цікавим є той факт, що під час своєї поїздки до Херсонесу в 860–861 рр. Костянтин знайшов тут Псалтир і Євангеліє, написані “роуськими письмени”. Дослідники по-різному оцінюють це письмо: варязьке (Шафарик, Миклошич, Голубинський та ін.), слов’янське (Срезневський, Будилович, Огієнко та ін.), готське (Малишевський, Фортунатов). Костянтин Грамматик (XIV ст.) навіть вважає переклади Костянтина і Методія русько-українського походження. На його думку, за основу ними бралася не болгарська, не сербська, а саме русько-українська (“Обаче роусь вьящше”) мова. Існує версія того, що Костянтин побував серед кийвських полян в часи Аскольда (IX ст.) і є засновником тут першої християнської громади. Аргументом Костянтину за утвердження рідної мови в богослуженні служило: 1) приклади народів, які мали вже свій національний християнський обряд (вірмени, перси, абхазці, грузини, сугди з Криму, готи, хозари та ін.); 2) думки ствердні щодо цього із Святого Письма (Ів. 1:12; 17:20–21; Мф 28:18–20; I Кор. 14:5–40; Филип. 2:11 та ін.); 3) докази здорового глузду, побудовані на логічних аргументах: “Та чи ж Бог не посилає дощу рівно на всіх? Чи може сонце також не сяє усім?” (Мф 5:45), і “чи не однаково дишимо ми всі повітрям? І як ви не стидаєтеся признавати тільки три мови, наказуючи всім іншим мовам та племенам бути сліпими й глухими? Скажіть мені, – запитує Костянтин, – чи ви

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

хочете зробити Бога немічним, що він не може цих (слов'янських книг – *Авт.*) дати, або заздрим, ніби він не бажає те зробити?” [7, с. 52].

Зрозумілим є те, що найпотаємніші свої переживання і бажання, виголошені в молитві, віруюча людина прагне виразити своєю рідною мовою. Коли під час богослужіння звучить чужа або ж звична, але не зрозуміла їй мова, то за цих умов вона відчуває себе дещо приниженою, упослідженою. Бог для неї є чимось чужим, оскільки він не розмовляє зі своїми вірними їхньою мовою. Оскільки він не володіє рідною мовою тих, до кого звернене його слово, то він не є всезнаючим і всемогутнім. Це, звісно, обмежує права і принижує власну гідність віруючого.

Іншомовні дослідники часто підкреслюють милозвучність і лексичне багатство української мови при її порівнянні з іншими. Так, відомий словацький письменник В. Лукич відзначав, що мова українців є зрозумілою для усіх слов'ян. Вона красується своєю легкістю, гучністю і з усіх північних мов є найбільш здатною до поезії і музики. Визначний дослідник і знавець української мови І. Огієнко (митрополит Іларіон) пише: “Серед слов'янських мов наша мова найбагатша на лексику, найвиразніша на синтаксис. Синоніміка нашої мови найбагатша, і ми маємо деколи на один вираз десятки слів. Наша мова донесла чистими силу старовини, ... дійшла до нас чистою, свіжою, музичною, незаплямованою, справді щирослов'янською мовою” [9, с. 22–23].

Відстоюючи неодмінність вживання церковнослов'янської мови як обов'язкової мови богослужіння (а не національних мов, в Україні – української), Російська православна церква цим самим переслідувала (і нині переслідує) чітко визначену мету: з одного боку, за рахунок протиставлення світського і релігійного, зокрема релігійних (трансцендентних) і нерелігійних (життєвих, розмовних, іманентних мов (уособитися в суспільстві, не розчинитися в ньому, а з другого, – виступаючи з ідеєю “Церква – наднаціональний інститут”, через вживання зросійщеного варіанту церковнослов'янської насправді слугувати власне національним інтересам Московії. Якийсь І. Солостін в журналі “Народное образование” твердив, що церковнослов'янська мова необхідна, оскільки вона “пов'язує усі російські племена і тримає їх у племенній єдності”, є “ланкою єдності російського й інших православних слов'ян”, “сприяє сталості та чистоті російської мови, входячи своїми елементами в літературну мову” [11, с. 20].

Дм. Мамонов “політичне значення” збереження церковнослов'янської мови вбачає в тому, що за “нинішньої обстановки розпаду раніше існуючих суспільних і братських зв'язків” мова слов'янського православ'я стає “найголовнішим елементом зв'язку слов'янської цивілізації” [4, с. 139]. “Ми не повинні забувати, що церковнослов'янська мова є, ... якщо хочете, богослужбовою мовою єдиної нації – російської нації, в яку входять три народності: великороси, малороси і білороси, – відверто далі пише цей російський богослов. – Якщо буде здійснений переклад літургій на нинішню розмовну російську мову, то це дасть поштовх церковним і етноцерковним поділам: моментально знайдуться бажаючі здійснити переклад на білоруську мову і українську мову. До певної міри ці досвіди перекладів закріплять той факт членування, поділу єдиної російської нації, який нині спостерігається у

нас на очах. Природно, що Церква сприяти подібного роду досвідам національного членування аж ніяк не повинна і не може” [4, с. 144]. Нині бачимо те, що в такий же спосіб і рашист Путін прагне довести справедливість затіяної ним війни з Україною, зорієнтованої нібито з прагнення зберегти єдність російської нації. Якась окрема Україна для нього не існує.

В XVI–XVII ст. Україна перебрала на себе провід у загальнослов'янському світі в дослідженні й впорядкуванні церковнослов'янської мови, її літургійного вжитку. Вона, своєю культурою, богословською наукою натоді перевершувала всі слов'янські народи. Причиною і рушієм цього були братські школи, зокрема Києво-Могилянська колегія, і чисельні друкарні. Вплив України відчувався в Румунії, Сербії, Болгарії, Московії. Все це зайвий раз засвідчує правомірність думки, що відродження Українського православ'я має проходити не лише на шляхах впровадження в богослужбовий вжиток української мови, а й шляхом повернення до тих українських ізводів церковнослов'янської мови, які були в повному обсязі узагальнені в граматиці Мелетія Смотрицького 1613 р. видання. Вона стала майже на 150 років головним джерелом граматичних знань для всього слов'янського світу. В ній дається повна система церковнослов'янського правопису, яка в той час відігравала важливу роль у розвитку всієї слов'янської літератури. Правопис українських церковнослов'янських книг з часом стає загальнослов'янським. На слов'янських землях поширювалися й інші книги граматичного змісту, які були видрукувані братськими школами, друкарнями Києво-Печерської лаври після граматики Смотрицького. Особливо популярним у православному світі був “Лексикон славеноросский” Памви Беринди (1627). Апофеозом тріумфу київського правопису стала т. зв. Лисаветинська Біблія (1751), виправлена і упорядкована українцями і видрукувана київським правописом. Правопис цієї книги став надалі основою т. зв. новочасного церковнослов'янського правопису [8, с. 30–31].

Процес пристосування правопису церковних книг до живої мови був закінчений в Україні виданим у березні 1708 р. указом Петра I, згідно з яким право на вдосконалення правопису одержують лише духовні особи, а кирилиця замінюється гражданським правописом. Спеціальний указ Петра I від 5 жовтня 1720 р. для українських друкарень зобов'язував взагалі “церковні старі книги до повного співпадання з великоросійськими з такими ж церковними книгами виправляти, перш ніж друкувати” [6, с. 15].

На угоду колонізаторам діяв Синод Російської православної церкви, насаджуючи у всіх храмах у літургійну практику оросіянений варіант церковнослов'янської мови, а в проповіді – російську мову. Староукраїнський наголос у церковних книгах замінюється на московський, в богослужіннях вводиться “великоросское произношение”. Підготовка духовенства в Росії ведеться з використанням правопису “по правилам Ломоносова”. Саме ця політика сприяла денаціоналізації українського народу. Відчуження від своєї рідної мови вело його до духовного спустошення. Як зазначав В. Вернадський, “з найбільшим озлобленням українська національна ідея переслідувалася в церковно-релігійній та шкільній літературі... Кращі набутки національної культури, – такі, як організація народної освіти, своєрідний

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

устрій церковно-релігійного життя – поступилися місцем загальноросійському порядку” [1].

“Обґрунтування”, які звучать і нині за збереження церковнослов’янської мови з метою забезпечення “єднання всіх слов’ян” і чуємо з боку Російської православної церкви і її частини – Української православної церкви (Московського патріархату), мають під собою той же задавлений політичний підтекст, оскільки зорієнтовані не стільки на забезпечення цього єднання, скільки на утримання України за допомогою зросійщеного варіанту цієї мови у сфері культурних та релігійних впливів Московського патріархату.

А між тим “Катехизм Українця” на питання: “Що є для Українця рідна мова?”, відповідає: “Мова для Українця – це дух Українського народу. Її дав Господь нашому Народу віддавна: ще нічого у нас не було, а Мова вже була, Так само як християнська душа живе Духом Святим, так душа Українця живиться українською мовою, яку ми маємо любити і триматися. Не відмовлятися від неї, не спотворювати її, не шукати іншої, бо як готові були прийти сім інших гірших духів і оселитися в людині (Мф 12:45), так само інші мови готові замінити нашу рідну аби ми забули її. Кожна “калька”, кожна заміна українського слова на іншомовне – це відмова від дару Божого, зневага до духу нашого народу. Як християни мають жити із Духом Святим, так і Українці мають триматися своєї Мови, аби Господь не докоряв нам: “Ви що, не знаєте якого ви Духа?” (Лк 9:55). Бо за рідною мовою найперше пізнається дійсний Українець! Стидаючись Рідної Мови, ти зневажася не тільки рідну матір, а й увесь Український народ... Ми, Українці, маємо триматися своєї Мови, як Духу Святого, втішатися нею, йти з нею і в бізнесі, і в освіті, і в науці, і в культурі, і у своєму духовному житті. Не ставити її в один ряд із вишиванкою, як з ознакою свого українства, що одягаємо тільки на свята й у своєму колі” [2, с. 12].

Враховуючи все це, знаний український етнолог релігії Арсен Річинський слушно висновує, що вищою метою існування кожної нації є розкриття якогось моменту вічного Буття, що залежить “від природних обдарувань, особливої місії і чинної енергії кожного народу”. Будь-який народ виконує на Землі своє “служіння”, тобто має своє спеціальне покликання, свою місію, “збірне служіння”, які має виявити повністю і за які має відповісти опісля на Суді Божому. Тому ігнорувати роль національного чинника у житті і виправдовувати це якимись нібито релігійними міркуваннями, не можна. Святе Письмо виразно засвідчує абсолютне невмируще його значення. “Нація, як є підмет відмінних дарувань, зі спеціальним покликанням на світі, з довільною енергією ділання в історії, з обов’язком загально-національної відповідальності перед Богом за свої “таланти”, – пише А. Річинський, – є соборною особистістю ноуменального порядку. Тому нація безсмертна, як і душа людська” [10, с. 268].

Так як для вірянина-християнина сакральним є кожне Слово Біблії, таким для Українця постає Слово Шевченка. Кобзар – це Одкровення Бога Україні. Як із Божого Слова “поставало все і ніщо не постало, що постало без нього”, бо ж “у Ньому було життя і життя було світом людей” (Ів. 1:3–4), так і з Шевченкового Слова і завдяки

Йому воскресла Україна з тієї руїни, в яку її загнала імперська політика Московії. Це Слово постало святим охоронцем українства. І, певне, воно мало якусь надприродну силу, бо ж, незважаючи на всі потуги заглушити його, вселити в українців національну німоту, виконувало роль Пророка й Спасителя, роль “сторожі біля них”. Тарас пише: “Ну що здавалося Слова?/Слова та голос – більш нічого./А серце б’ється – ожива./ Як їх почує! Знать од Бога/І голос той і ті слова/Ідуть між люди”. Тут вони, за сподіваннями Кобзаря, знаходили “ширу Правду, а ще й може Славу”.

Але серед нашого українського люду є й перевертні. Їм би варто вчитатися й вловити глибинний зміст вірша недавно відійшовшого у засвіт Дмитра Павличка: “Ти зрікся мови рідної!/Тобі твоя земля родити перестане!/Зелена гілка в лузі на вербі/Від дотику твого зів’яне!.. Ти зрікся мови рідної – нема/Тепер у тебе твого роду, ні народу!/Чужинця шани ждатимеш дарма!/В твій слід він кине – сміх й погорду!”.

Зневагу до Московії і “русских” як народу-фашиста висловлюю не лише я. Їх не люблять всі, хто є їх сусідами – поляки, балтійці, грузини, казахи та ін. “Для мене, поляка, – наголошує у своїй статті до газети “Слово Просвіти” публіцист Пшемислав Маркевич. – все російське – чуже, а Росія (імперія зла) – відвічний ворог... Я алергічно реагую на російську мову: вона мене дратує. Я не маю бажання її чути... Так (більшою чи меншою мірою) ставиться до Росії та росіян 85% поляків...”. Зате українська вдача знаходить позитивну оцінку у того ж Пшемислава Маркевича. Він пише: “З українцями мені приємно проводити час. Українці здебільшого люди спокійні, сумирні, терплячі, добрі. Позитивно налаштовані до інших людей. ... Я обожаю українське мистецтво, літературу, а також музику і живопис, театр. Обожаю ходити до музеїв. Вражає мене український фольклор...”. І далі звучать слушні поради поляка нам: “Українець за національністю – то має бути людина, що відчуває свою належність до українства, тобто адаптивно-еволюційної системи ознак і властивостей, які вирізняють українську людину, українську спільноту і українську культуру з-поміж інших аналогічних об’єктів... Україні бажано українізації та дерусифікації. Аби сформувалася українська нація від Сяну до Дону, спільнота людей, об’єднаних українською мовою та культурою. Аби українець почували себе в Україні як удома, а не в гостях у росіян. З “українцями” такого не буде ніколи. Вони не приймуть ніколи ворожий та бридкий мені “русский мир”” [5].

“Мова – це єдине, що забезпечує народові вічність. Мають право жити ті нації, які хочуть жити”, – наголошував відомий політик Микола Міхновський. У це хотіння входить насамперед плекання, розвиток, збагачення і пропагування у світі своєї мови і культури. Це означає, що престиж мови має бути високим насамперед в очах того народу, який її створив, пройшов з нею через віки і прагне залишатися собою в майбутньому.

Мова є чинником державної безпеки. Коли їдеш країнами Євросоюзу (зокрема через Польщу, Німеччину, Австрію, Угорщину, Францію, Іспанію, Італію, Бельгію і Нідерланди), то не відчуваєш між ними географічного кордону. Проте зразу ж відчуваєш, що приїхав із однієї країни в іншу через зміну мовного простору: вивіски

III. РЕЛІГІЙНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

із назвами поселень, тексти оголошень чи реклам, інше... Про мовну ситуацію в Україні слушно наголошує письменниця Оксана Забужко, “українська опинилася у нас в абсолютній дупі. Залишається мовою дискримінованої меншини попри те, що статистично є рідною для більшості. То ж маємо припинити бути частиною “русского мира” і прийти до притомної мовної ідентичності”. Треба перестати бути ментальною колонією країни, яка вбиває українців. План дій з цих питань мають розробити насамперед міністерства освіти і культури. Нам треба розробити іспити на визначення рівня знання української мови за зразком міжнародної системи тестування англійської. Ви не отримаєте роботу у Великій Британії чи США без сертифікату про знання їх мови. Повчальний досвід із утвердження своєї мови мають країни Балтії. Ми під приводом “не робити різких рухів” з року в рік панькаємося із промосковськими силами і їхньою московською мовою, а вони все глибше входить у наше повсякдення. Треба на конкретних прикладах показати як цей народ-фашист століттями нищив Україну і українське, треба знайти мотиви і шляхи депортації до Московії тих, для кого українське є немилим. Отож бачимо, що сьогодні російська мова є тим ланцюгом, за допомогою якого зсередини і ззовні намагаються утримати Україну на якорі біля російської пристані, бо це, як кажуть по-російськи, “дорогого стоит”.

За ставленням до української мови можна ідентифікувати проукраїнські і антиукраїнські сили. Основою ж національної свідомості і самоповаги є знання свого минулого в тому числі і своєї мовної історії. Чи багато нас, українців, знають, зокрема, що українська мова була офіційною у Великому князівстві Литовському, що нею спілкувалися польські королі з династії Ягеллонів, що вона функціонувала як мова дипломатичних стосунків між Молдовою і Оттоманською Портою, що навіть кримські хани листувалися по-українськи з турецькими султанами? Для знищення українців москалі вдавалися до різних витівок, наприклад, усунення в документах графи про національність; збереження у паспортах українців сторінок російською мовою. Для чого це все? А це один із аргументів для Путіна, що на цих теренах немає якихось українців і що тут мешкають промосковські громадяни.

“Русский мир” поповнив складові української долі тисячами могил захисників України, нашої мови від навали фашистської Московії. Образно (може належно не рифомано, але від душі) написав у своєму вірші “Я – син тата Героя” школяр із Сумщини Вітя Троскура: “Мій тато загинув у війну, немає в Віті його тата./Лиш землі горбочок вкрив труну й стоїть в зажурі моя мати./Як дуже я його любив: мій тато на війні загинув. Він в небо ангелом злетів, Свою Україну боронив./Татко мій відважним був! Кремлівський гад убив його. Несу портрет татка свого, Слова його я не змарнив:”Найважливіше, синку, Україна, сім’я, свій дім, своя родина...” А від татка – лиш могила./І я расту, пам’ять несучу. Та ворогам не дам спокою. За Україну, її мову, теж в бій піду. До перемоги в тому бою./Отче наш, захисти Україну! Зауваж, не багатства прошу./Хай мир прийде в кожную родину й на мою батьківщину святу”.

1. Вернадський В. І. Українське питання і російська громадськість. Молода гвардія. 1988. 12 берез.
2. Коваленко Г., Романенко В. Катехизм Українця ХХІ століття. Богуслав, 2016. 88 с.
3. Красуский М. Древность малороссийского языка. Одесса, 1880.
4. Мамонов Дм. О языке богослужения. Народное образование. 1917. Т. 1, кн.1.
5. Маркевич П. Не кажіть поляку, що думати про українців та росіян... Слово Просвіти. 2020. № 22–23.
6. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови. Варшава, 1927. Т. 3.
7. Огієнко І. Костянтин і Мефодій, їх життя та діяльність. Варшава, 1927. 327 с.
8. Огієнко І. Нариси з історії української мови. Вінніпег, 1990. 216 с.
9. Огієнко І. Українська культура. Київ, 1991 (препринт 1918). 272 с.
10. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. Київ-Тернопіль, 2000. 432 с.
11. Солостин И. Национальное возрождение и церковно-славянский язык. Народное образование. 1917. Т. 1, кн.1.
12. Филарет, епископ. История Русской Церкви. Чернигов, 1862. Ч. 1.
13. Штраус Д. Жизнь Иисуса. Санкт-Петербург, 1907. 348 с.
14. Ярмусь С. Досвід віри українця. Київ, 2002. 496 с.